

Тетяна Антонюк. Міжнародні зв'язки київських університетів у 1991-2012 рр. – Вінниця: «Нілан – ЛТД», 2015.

У монографії Тетяни Дмитрівни Антонюк здійснене комплексне дослідження розвитку міжнародних зв'язків київських університетів у 1991-2012 рр. На основі архівних матеріалів, звітів київських університетів, публікацій преси, електронних ресурсів визначено тенденції розвитку міжнародного співробітництва та процесів інтеграції системи вищої освіти України в європейський та світовий освітні простори. Зазначається, що приєднання України до Болонської конвенції вимагає ґрунтовного знання зарубіжної освіти, узгодження власних кроків з апробованим досвідом, поширення у масштабах континенту норм і стандартів освіти. Провідні вищі навчальні заклади стають безпосередніми учасниками і прискорювачами цього процесу. Вони долучаються до міжнародної мобільності студентів і викладачів, докладають немало власних зусиль до творення спільного Європейського освітнього простору, стають активними його учасниками.

Досвід розвитку міжнародного співробітництва провідних київських університетів є важливим для виявлення головних тенденцій та можливостей апробувати кращі приклади іншими навчальними закладами, що сприятиме активізації інтеграції системи вищої освіти відповідно до Болонської конвенції. Звичайно, київські університети мають свої особливості залежно від специфіки підготовки кадрів, профілю, статуту та матеріально-технічної й освітньо-наукової бази і напрацьованих традицій міжнародного співробітництва.

Виходячи з актуальності, наукової важливості й доцільності проблеми, що розглядається, автор поставила за мету на основі наукового аналізу конкретно-історичного матеріалу з'ясувати головні тенденції розвитку міжнародних зв'язків вищих навчальних закладів України у 1991-2012 рр. На базі досвіду провідних університетів м. Києва комплексно проаналізувати освітню політику в сфері міжнародного співробітництва та законодавчого забезпечення процесу інтеграції української вищої освіти у міжнародний освітній простір.

У першому розділі **«Історіографія, джерельна база та методологія дослідження»** вичерпно викладено зміст дослідницьких підходів, які застосовувалися при вивченні міжнародного співробітництва вищих навчальних закладів м. Києва у визначений період. Глибоко проаналізовані праці українських дослідників, які висвітлюють теоретичні й практичні зміни у сфері вищої освіти в цілому як умову приєднання України до Болонського освітнього процесу. Зазначається, що нормативно-законодавчі акти, архівні документи і матеріали, опубліковані збірники документів, матеріали конференцій, періодичні видання, довідкова література та електронні ресурси зберігають інформацію системного характеру, яка є репрезентативною і цілком достатньою для здійснення науково-історичного дослідження. Ґрунтовно висвітлені методологічні засади теми дослідження.

Другий розділ монографії **«Освітня політика України у сфері міжнародного співробітництва та законодавче забезпечення процесу інтеграції системи вищої освіти в міжнародний освітній простір»** включає проблеми законодавчого забезпечення міжнародної діяльності у сфері вищої освіти, інституціонування університетських відділів міжнародних зв'язків та аналіз їхньої діяльності, а також кадровий потенціал університетів як головний ресурс розвитку міжнародного співробітництва та освітньо-наукової інтеграції. Наголошується, що у розвитку міжнародної діяльності вищих навчальних закладів м. Києва важливу роль відіграли відділи міжнародних зв'язків, започаткованих у 20-х рр. ХХ ст. Саме в цей час посилювалися демократизація сфери вищої освіти в Україні, розвиток міжнародної співпраці, додалася ізоляція гуманітарних наук та встановлювалися зв'язки з закордонними установами. Діяльність відділів міжнародних зв'язків університетів сприяла отриманню технічної допомоги (гранти), підвищенню рівня організації навчально-наукового процесу, утвердженню на міжнародному ринку освітніх послуг.

У третьому розділі «**Основні напрями і форми співпраці київських університетів із зарубіжними вищими освітніми закладами**» Т. Антонюк розглядає міжнародні освітні програми та участь київських університетів у їхній реалізації, основні форми міжнародної співпраці київських університетів та роль органів студентського самоврядування у розвитку міжнародного співробітництва між вищими навчальними закладами. Підкреслюється, що реальна співпраця університетів у міжнародних освітніх програмах забезпечила формування в них дієвих механізмів інтеграції, що дало можливість підвищити якість професійної підготовки студентів. Мобільність студентів, викладачів та дослідників збагатила університети європейським досвідом, сприяла покращенню якості навчання і дослідженню проблем європейської вищої освіти, підсилила академічну і культурну інтернаціоналізацію.

Провідні київські університети уже в перше десятиліття незалежності розпочали активно налагоджувати міжуніверситетські зв'язки та реальну співпрацю із закордонними партнерами. Це підтверджується звітами ректорів, проректорів, провідних викладачів про численні відрядження до країн Європи і світу з метою посилення міжнародної діяльності університетів. Станом на 2012-2013 н. р. у м. Києві було зосереджено 72 вузи III-IV рівнів акредитації, в яких навчалося 441,9 тис. студентів. Міжнародна діяльність здійснювалася у більшості з них.

Важливу роль у процесі впровадження Болонської освітньої системи відіграло також студентське самоврядування, яке прагнуло реалізувати своє право в розвитку міжнародних зв'язків і співробітництві, передбачених законодавством про вищу освіту. Студентські громади провідних Київських університетів, зазначається в монографії, виявилися здатними започаткувати важливі ініціативи, що сприяли розвитку студентського самоврядування. Активність і висока мотивація більшості студентів до здобуття якісної освіти, подвійних дипломів сприяли нарощуванню академічної мобільності, розширенню географії та напрямків міжнародних зв'язків університетів.

Четвертий розділ «**Інтеграція української системи вищої освіти у міжнародний освітній простір: проблеми та перспективи**». У цьому розділі автор монографії розглядає теоретичні завдання реалізації Болонського процесу та спроби його адаптації до української системи вищої освіти, основні фактори стримування інтеграційних процесів у сфері вищої освіти та шляхи активізації інтеграційних процесів у вищій школі.

Конкретизуючи досліджувану проблему, Т. Антонюк дає своє визначення Болонського процесу як добровільного, полісуб'єктного, багатоваріантного та відкритого процесу, що ґрунтується на цінностях європейської освіти і культури й не має на меті руйнування національних особливостей освітніх систем різних країн Європи. Він покликаний гармонізувати європейську освіту, надати їй нових конкурентних переваг, підвищити спроможність випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшити мобільність громадян на європейському ринку праці, створити умови для постійного оновлення змісту освіти та перетворити її на рушійну силу економічних знань.

Розглядаючи фактори стримування інтеграційних процесів у сфері вищої освіти України, автор зазначає, що вони набули незворотних тенденцій. Незважаючи на те, що міжнародна співпраця київських університетів сприяла нарощуванню конкурентоспроможності, інноваційному розвитку, привабливості для іноземних студентів, у вузах залишалася все ще (у порівнянні з європейськими) слабка матеріально-технічна база, недостатній кадровий потенціал та недосконале нормативно-правове забезпечення. Усі ці чинники, що гальмують адаптацію Болонського процесу до української системи вищої освіти, знаходяться у політичній, законодавчій, кадровій та науково-методичній площинах і потребують нагального вирішення.

Щодо шляхів активізації інтеграційних процесів у вищій школі, то в монографії Т. Антонюк вони такі: повна автономія вищих навчальних закладів, їхнє право самостійно розпоряджатися власними коштами, свобода у визначенні академічних стратегій і підходів. До проблем, пов'язаних зі стандартизацією освіти, віднесені питання якості освіти, уніфікації та адаптивності освітніх програм, зрозумілості

їхнього змісту та можливості практичної реалізації, визнання документів про освіту. Лише при використанні всіх наявних резервів, зазначається автором, можливо побудувати й забезпечити функціонування максимально адекватного сучасності вищого навчального закладу.

Висновки монографії являють собою узагальнення здобутих результатів у сфері міжнародного співробітництва київських університетів; участі їх у міжнародних програмах і проектах; рішуче проведення освітньої реформи, набуття університетами реальної автономії; вирішення проблеми підготовки університетських кадрів найвищої кваліфікації; постійне вдосконалення комунікативних компетентностей суб'єктів вищої освіти; стимулювання науковців і викладачів до активної мобільності та міжнародного співробітництва; утвердження системи стажування і навчання українських студентів, аспірантів і викладачів за кордоном та іноземних – в українських університетах; піднесення якості освітніх послуг на рівень європейських стандартів.

Таким чином, у монографії Т. Антонюк подано стан наукової розробки проблеми, з'ясовані концептуальні основи і фактологічні пріоритети історіографії, висвітлені особливості джерельної бази дослідження, розглянуті питання державної політики України в галузі вищої освіти, основних напрямків, форм та результатів співпраці київських університетів та інтеграції української системи вищої освіти у міжнародний освітній простір. Зроблені аргументовані висновки.

Разом з тим, на нашу думку, слід зробити наступні зауваження і пропозиції. *По-перше*, щодо історіографії. На окремих сторінках монографії вона носить бібліографічний характер (с. 19-21). *По-друге*, аналіз джерельної бази. У ньому відсутні посилання на Укази Президента України і постанови Кабінету Міністрів по реформуванню вищої освіти та їхнє місце у поділі за видовим принципом (с. 23-34). *По-третє*, у методологічних засадах теми дослідження не використаний міждисциплінарний метод історичного аналізу (с. 35-40). *По-четверте*, зміст другого розділу монографії не відповідає його назві (с. 41). Доцільніше його озаглавити «Державна політика України в галузі вищої освіти та законодавче забезпечення міжнародної діяльності університетів».

Проте висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої монографії. В цілому дослідження Т. Антонюк виконане на належному науково-методичному рівні і є всі підстави вважати, що викладений у ньому матеріал буде сприяти кращому осмисленню ролі університетів України в розвитку інтеграційної політики держави, розв'язанню проблеми міжнародного співробітництва суб'єктів сфери вищої освіти. Розраховано на науковців, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

Володимир ПОЛОВЕЦЬ

